

PLACE NAMES ON ROAD TABLES IN RNM EMRAT E VENDEVE NË TABELAT RRUGORE NË RMV

Berton SULEJMANI¹

¹ Department of Albanian Language and Literature, Faculty of Philology, University of Tetova

*Corresponding author e-mail: berton.sulejmani@unite.edu.mk

*Përpyetje për të vënë sadopak rend në përdorimin e emrave të përveçëm të vendeve në tabelat rrugore në Maqedoninë e Veriut prore kanë ekzistuar. Madje, krahas gjithë këtij kaosi gjuhësor që ka ndodhur te ne, sidomos nga viti 1991 e deri më sot, këto përpyetje kryesisht kanë qenë individuale e kolektive (katedrat e gjuhës shqipe Shkup e Tetovë). Andaj, nevoja e hartimit të një politike gjuhësore zyrtare në Maqedoninë e Veriut siç ndodhi me themelimin e Agjencisë së Zbatimit të Gjuhëve, ishte domosdoshmëri, sepse puna e angazhimi i gjuhëtarëve dhe dashamirëve të gjuhës nuk mund t'u bënin ballë më gjithë këtyre problemeve gjuhësore. Në këtë kumtesë do të trajtojmë disa emra të përveçëm të qyteteve, fshatrave e lagjeve në Maqedoninë e Veriut. Shpeshherë kemi vërejtur luhatje në shkrimin e këtyre toponimeve, kryesisht në tabela rrugore, në tabela elektronike të stacioneve hekurudhore e të autobusëve, si: *Novo Sellë (maq. Ново Село) në vend që ta shkruajnë Novosellë (pashq.) Novosella (shq.); *Radishanë (maq. Радиишани) për Radishan (pashq.) Radishani (shq.) etj.*

Pas Kongresit të 1972-ës si brenda, ashtu edhe jashtë trevave shqiptare, nëpër të gjitha nivelet e arsimit, mjeteve të informimit, institucionet shtetërore e private filluan t'i përdorin rregullat e shqipes së njësuar (shqipes standarde). Shqiptarët në Maqedoni (sot, Maqedonia e Veriut), ndërkaq, në të gjitha nivelet e arsimit e mësojnë dhe e studiojnë shqipen. Hapja e Katedrës së Gjuhës dhe Letërsisë Shqiptare në kuadër të Universitetit të Shkupit, themelimi i Universitetit të Tetovës (1994, zyrtarizimi në vitin 2004) brenda së cilës funksionon edhe Katedra e Gjuhës dhe Letërsisë Shqipe, themelimi i Institutit të Trashëgimisë Kulturore e Shpirtërore të Shqiptarëve "Pjetër Bogdani" (2007), së fundi edhe Universiteti Nënë Tereza janë ngjarje shumë të rëndësishme që lidhen me shqipen në Maqedoninë e Veriut. Por, duhet ta pranojmë një fakt se rrethanat shoqërore, politike etj., nuk qenë të njëjta për përvetësimin apo zotërimin e normës gjuhësore në trekëndëshin shqiptar Tiranë – Prishtinë – Shkup.

Me këtë dua të them se shqiptarët në Maqedoninë e Veriut kanë probleme të zotërimit të standardit të gjuhës shqipe (me fjalën probleme nuk dua të them se nuk mund ta mësojnë), por edhe kanë arritje në këtë drejtim. Megjithatë, "respekti" për të, dëshira për ta zotëruar dhe përpyekjet e të gjithëve, e çdo intelektual dhe mësimdhënësi në veçanti, për ta ngritur nivelin e zotërimit të rregullave drejtshkrimore që u vendosën në Kongresin e Drejtshkrimit të Gjuhës Shqipe të vitit 1972, prore vazhdojnë ta bëjnë. Kjo gjë shihet qartë në të gjitha institucionet arsimore (çerdhe, shkolla fillore e të mesme, universitete), media (elektronike dhe të shkruara), administratë etj. Me fjalë tjera, nga qarqet intelektuale nuk mungon dëshira për ta përmirësuar gjendjen e zotërimit të shqipes standarde dhe deri më sot s'është dëgjuar për ndonjë refuzim.

Përdorimi i drejtë i emrave të vendeve në tabelat rrugore në RMV

Përpjekje për të vënë sadopak rend në përdorimin e emrave të përveçëm të vendeve në tabelat rrugore në Maqedoninë e Veriut prorr kanë ekzistuar. Madje, krahas gjithë këtij kaosi gjuhësor që ka ndodhur te ne, sidomos nga viti 1991 e deri më sot, këto përpjekje kryesisht kanë qenë individuale e kolektive (katedrat e gjuhës shqipe Shkup e Tetovë). Andaj, nevoja e hartimit të një politike gjuhësore zyrtare në Maqedoninë e Veriut siç ndodhi me themelimin e Agjencisë së Zbatimit të Gjuhëve, është për t'u përshëndetur, sepse puna e angazhimi i gjuhëtarëve dhe dashamirëve të gjuhës nuk mund t'i tejkalojë të gjitha këto probleme gjuhësore, por domosdo duhej të krijohej një institucionin që do të merrej me këto çështje.

Mjafton të udhëtoni nëpër qytetet, fshatrat e lagjet e kryeqytetit, veçanërisht në vendbanimet shqiptare, qoftë me mjetet e transportit publik, qoftë me ato private gjithçka do ta keni të qartë, sepse numri më i madh i emrave të vendit në tabelave rrugore është vetëm në gjuhën maqedonase. Megjithatë, me ndryshimet e fundit kushtetuese, tabelat rrugore, i gjejmë edhe në gjuhën shqipe, por një pjesë e tyre edhe me gabime drejtshkrimore. Në këtë kumtesë do të përpikemi që nëpërmjet disa shembujve të vijmë në disa përfundime të cilat do të ndihmonin në tejkalimin e këtyre vështirësive që po na ndodhin prorr. Ja disa nga luhatjet kryesore:

1. Në emrat e vendeve të tipit: (maq. Копачин Дол, Ново Село, Ново Лисиче, Гази Баба, Кисела Вода, Крива Паланка etj., nuk do të duhej që në gjuhën shqipe të shkruhen ndaras, pra në dy pjesë siç i kemi në maqedonishte, por në një vend. Mbishkrimet e tipit **Kopaçin Doll*, **Novo Sellë*, **Novo Lisiçe*, **Gazi Babë*, **Kisella Vodë*, **Kriva Pallankë* etj., janë në kundërshtim me traditën e shkrimeve të emrave të vendeve në gjuhën shqipe. Forma e drejtë e shkrimit të emrave të mësipërm do të duhej të ishte: **Kopaçindoll**, **Novosellë**, **Novolisiçe** (në këtë lagje jetojnë edhe shqiptarë, andaj do të duhej që të dalim në terren dhe t'i konsultojmë banorët shqiptarë të kësaj lagjeje se si e quajnë ata këtë lagje. Kam përshtypje se ata e quajnë vetëm **Lisicë** e lagjen e re **Lisicë e Re**, herë-herë e dëgjojmë edhe **Dhelpra e Re*), **Gazibabë**, **Kisellavodë** etj. Ndërsa emrat, si Крива Паланка, Ѓорче Петров, Демир Хисар, Македонска Каменица, Македонски Брод (Kriva Pallanka, Gjoçe Petrov, Demir Hisar, Makedonska Kamenica, Makedonski Brod) do të duhej të shkruheshin **Kriva-Pallankë,~a**, **Gjoçe-Petrov,~i**, **Demir-Hisar,~i**, **Makedonska-Kamenicë,~a**, **Makedonski-Brod,~i**, etj. Mendoj se kjo do të ishte zgjidhja më e mirë sepse edhe në *"Fjalorin drejtshkrimor të gjuhës Shqipe"* (Tiranë, 1976) gjejmë **Dimitrovgrad,~i**, **Shëngjin,~i**, por edhe **Novi-Sad,~i**, **Shën-Naum,~i** etj.

2. Nga ana tjetër, në mbishkrimet e autobusëve të NQP-së të qytetit të Shkupit vërejmë: * *Radishanë* (maq. *Paдишaнy*) për *Radishan* (pashq.) *Radishani* (shq.) etj. Ajo që bie në sy kohëve të fundit në qytetin tonë (në Shkup), është edhe përdorimi i gjuhës shqipe në autobusët e Ndërmarrjes së Transportit Publik të Qytetit të Shkupit. Por edhe këtu nuk mungojnë gabimet gjuhësore. Madje, ndonjëherë më shkon mendja mos qëllimisht qarqe të caktuara i lejojnë që të dalin me gabime. Gjithnjë, për të pasur me çka të merren shqiptarët në RMV (partitë, mediet etj.). Qofsha gabim!

Këtë që po e them po e ilustroj vetëm me toponimin e një lagjeje të komunës së Butelit, asaj të Radishanit. Në mbishkrimin e autobusit me numër 57 e gjejmë ***Radishanë**, pra me -ë në fund. Ky toponim duhet të shkruhet pa -ë, pra **Radishan,~i**, sepse në këtë lagje jetojnë shqiptarë dhe çdoherë kanë thënë: *Po shkoj te një shok imi në Radishan. Radishani qenka lagje e qetë*. Nga ana tjetër, te faqja zyrtare e kësaj ndërmarrjeje, nuk e di se për ç'arsye, kemi një përdorim të pjesshëm të gjuhës shqipe. Ndërsa, autobusët e ndërmarrjeve private të qytetit të Shkupit, aspak s'e përdorin gjuhën shqipe, sikur ata nuk e kanë obligim, (shih fotografinë e mëposhtme).

Si duhet t'i shkruajmë toponimet shqipe. Përdorimi i emrave të vendit në trajtë të shquar apo të pashquar është një laramani dhe mosunifikim tjetër të cilin e vërejmë. Emrat e vendeve kur shoqërohen me shifër kilometrash, si: *Kumanovë 15 km, Shkup 10 km, Tetovë 30 km, Strugë 90 km* që do të thotë: *Deri në Shkup 10 kilometra, Deri në Tetovë 30 kilometra* e kështu me radhë. Prandaj në këtë rast si normë mendojmë të jetë trajta e pashquar e emrit. Përdorimi i emrave të shquar në këto raste (d.m.th. *Kumanova 15 km; Struga 90 km*) nuk na duket i pranueshëm, sepse kuptimi këtyre do të ishte: *Kumanova mban 15 km dhe Struga mban 25 km*, ku emrat e përveçëm emërtojnë vende të njohura nga kalimtarët, çka nuk i përgjigjet gjithnjë realitetit. Edhe kur në vend të shifrave të kilometrave emrat e përveçëm të vendeve shoqërohen me një shigjetë për të treguar drejtimin për në ato qytete a fshatra, mirë do të ishte që të shkruhen në trajtë të pashquar, si: *Kumanovë, Shkup, Tetovë, Strugë* etj.

Emrat e përveçëm në tabelat e vendosura në stacionet e autobusëve e në stacionet hekurudhore duhet të shkruhen në trajtë të pashquar, si: *Qendër, Çair, Gostivar, Kërçovë, Arbënovë* (fshat në komunën e Debërcës), *Ohër* etj. Të njëjtat mund të zbërthehen kështu: *Ky stacion quhet Qendër. Ky është stacioni "Qendër". Jemi në stacionin Qendër*, prandaj edhe nuk është e nevojshme që në këtë rast të shënohet edhe fjala stacion, siç ndodh ndonjëherë (stacioni Tetovë).

Nga ana tjetër, do të duhej të përdoreshin në trajtë të shquar në hyrje të qytetit a fshatit, të cilët të njohin me qendrën e banuar që kalimtari ka përpara: ***Kumanova, Shkupi, Tetova, Gostivari, Kërçova, Struga. Ohri*** (= *Kjo është Tetova. Ky është Shkupi* etj.).

Si përfundim, toponimia shqiptare gjatë historisë, si dhe shkrimi i toponimeve në gjuhën shqipe, gjer më sot, njih dy mënyra të ndryshme të përdorimit lidhur me trajtën e emrave të përveçëm të vendeve në tabela, si: **Kopaçindoll, Novosellë, Novolisice ose Kopaçin-Doll, Novo-Sellë, Novo-Lisice** e jo: **Kopaçin Doll, *Novo Sellë, *Novo Lisice, *Gazi Babë, *Kisella Vodë*,

Kriva Pallankë*. Raste të tilla kemi edhe në “*Fjalorin drejtshkrimor të gjuhës Shqipe*” (Tiranë, 1976) gjejmë **Dimitrovgrad,~i, Shëngjin,~i, përkatësisht **Novi-Sad,~i, Shën-Naum,~i**.

Së fundi, Ambasada e Republikës Çeke në Shkup mbështeti projektin për shënimin e dhjetë shtigjeve të alpinizmit dhe çiklizmit¹ në tabela në malin Vodno (Malin e Krojeve). Ky projekt u realizua nga Federata e Alpinizmit në Maqedoninë e Veriut. Dhe, asnjë nga këto tabela nuk është shkruar në gjuhën shqipe (shih fotografitë e mëposhtme). P.sh.: për Gorno Nerezi (maq. Горно Нерези), në shqip do të duhej të jetë Nerezi i Epërm (ku denbabaden jetojnë shqiptarë).

¹ Tabela e çiklizmit në Karadakun e Shkupit.

Që të mos dalin me gabime gjuhësore emrat e qyteteve e fshatrave në mbishkrimet e tabelave rrugore në gjuhën shqipe, do të ishte mirë dhe e rrugës, që paraprakisht, të angazhohen gjuhëtarë të zotë (për fat të mirë i kemi edhe në RMV), të cilët do ta zbatonin drejtshkrimin për toponiminë në gjuhën shqipe me përpikëri. Sepse së paku do të përmirësohej gjendja e nuk do të përsëriteshin gabime të tipit, si: bie fjala vetëshërbimi “VERO” që ndodhet në komunën e Çairit, në tabelën e fundit të cilën e ka vendosur te parkingu, bën shkarje dhe gabime gjuhësore të cilat nuk i falen askujt dhe këtu më punë ka Inspektorati i Përdorimit të Gjuhëve. Për ta ilustruar këtë që po e themi, shiheni fotografinë e mëposhtme.

Në ç'trajtë duhet t'i shkruajmë toponimet në pullat postare?

Para disa ditëve, një punonjëse e postës (Postave të Maqedonisë së Veriut) m'u drejtua me pyetjen: *Profesor, Shkup apo Shkupi duhet ta shkruajmë në pullat postare? Ishte edhe e shqetësuar, me të drejtë, sepse në rrethin e saj të punës, kishte mbizotëruar më qëndrimi se në pullat postare toponimet në gjuhën shqipe duhen shkruar në trajtë të pashquar. Për këtë "qëndrim" kishin marrë edhe mendimin e një profesori universitar. Ndërsa, ajo vetë, kishte mendimin se toponimet në pullat postare duhen shkruar në trajtë të shquar (qëndrimi saj ishte i drejtë). Dhe i thashë:*

Toponimet në pullat postare duhet që t'i shkruajmë në **trajtë të shquar**, si p.sh.: Shkupi, Maqedonia e Veriut, Tirana, Shqipëria, Prishtina, Kosova, Ulqini, Mali i Zi, Zagrebi, Kroacia, Lubjana, Sllovenia, Beogradi, Serbia, Lisbona, Portugalia etj., e assesi në trajtë të pashquar, si: **Shkup, *Maqedoni e Veriut, *Tiranë, *Shqipëri, *Prishtinë, *Kosovë, *Ulqin, *Mal i Zi, *Zagreb, *Kroaci, *Lubjanë, *Slloveni, *Beograd, *Serbi, *Lisbonë, *Portugali* etj. Shkrimi në trajtë të shquar i këtyre toponime ka këtë kuptimin (ose kështu mund ta lexonim fotografinë e qytetit a shtetit të paraqitur në pullën postare):

1. Në këtë pullë postare është paraqitur **Shkupi** (sot ose dikur) dhe:
2. Kur ta shohim një pullë postare mund të themi: si qenka (sot) **Tirana/Prishtina/Zagrebi**, ose sa i/e bukur qenka/paska qenë **Tirana/Prishtina/ Zagrebi** etj.

Fotografia nr. 1

Fotografia nr. 2

Fotografia nr. 3

Përdorimi i të njëjtave në trajtë të pashquar² nuk na jep kuptim të drejtë e të mirë, khs.: * *në këtë pullë postare është Shkup (sot ose dikur)*, ose kur ta shohim pullën postare në të cilën është qyteti i Zagrebit (ose i ndonjë qyteti a shteti tjetër), mund të themi: **si qenka ose sa qenka i bukur Zagreb etj.*

Përpjekjet e disave, sidomos në Maqedoninë e Veriut, që toponimet në pullat postare të shkruhen në trajtë të pashquar, për mendimin tim, nuk është i drejtë. Nuk duhet bërë krahasime me përdorimin e toponimeve në maqedonishte, si: Дебар, Охрид etj., dhe se të njëjtat edhe në gjuhën shqipe duhet përdorur Dibër, Ohër etj. Duke u mbështetur në sqarimin e mësipërm, në gjuhën shqipe toponimet Dibër e Ohër duhet të përdoren në trajtë të shquar **Dibra, Ohri** etj. Në trajtë të shquar duhet përdorur edhe monumentet e ndryshme historike, si: **Ura e Gurit** (e jo: Urë e Gurit), **Çarshia e Shkupit** (e jo: Çarshi e Shkupit), **Shtëpia e Kongresit të Manastirit** (e jo: Shtëpi e Kongresit të Manastirit) etj.

Pra, toponimet në pullat postare duhet t'i përdorim **në trajtë të shquar**.

Referencat

- [1]. IBRAHIMI, Mustafa & SULEJMANI, Berton (2016), "Gjuha e firmave dhe mbishkrimet publike në qytetin e Shkupit", Shkup.
- [2]. KRASNIQI, Haxhi (1983). *T'i shkruajmë drejt fîrmat nëpër institucionet e sektorit shoqëror dhe në shitoret private*. Në "Probleme aktuale të kulturës së gjuhës shqipe", Prishtinë.
- [3]. SHKURTAJ, Gjovalin (2003). *Sociolinguistikë*. Tiranë.
- [4]. ASHSH, IGJL, *Drejtskrimi i gjuhës shqipe*, Tiranë, 1973.
- [5]. ÇELIKU, Mehmet, *Çështje të shqipes standarde*, ASHSH, IGJL, Tiranë, 2006.

² Përfshirje nga kjo rregull, përkatësisht do të shkruhen në trajtë të pashquar (shih fotografinë me nr. 3) në rastet kur në pullë postare do të shkruhet emri i një monumenti historik, si: **Manastiri i Kryeengjëjve – Prizren** (pra qyteti ku ndodhet ky monument, në këtë rast qyteti i Prizrenit do të shkruhet në të pashquar, **Prizren** dhe e ka këtë kuptim: **Manastiri i Kryeengjëjve që ndodhet Prizren**). Ndërsa emri i shtetit do të shkruhet në të shquar **Kosova**. Shembuj të tillë kemi shumë. Ja dhe dy: **Ura e Gurit – Shkup** (shteti në të shquar: Republika e Maqedonisë së Veriut); **Shtëpia e Kongresit të Manastirit – Manastir** (shteti në të shquar: Republika e Maqedonisë së Veriut).